

Türk düşünce tarihini yazmak

Beşir Ayvazoğlu - 20 Eylül 2007

Türk düşünce tarihini yazmayı ilk deneyen merhum Hilmi Ziya Ülken'dir. 1933 yılında iki cilt halinde yayımlanan Türk Tefekkür Tarihi, bir ilk olduğu için büyük önem taşır.

Ülken, bu eserini daha sonra iki ciltlik Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi'yle (1966) ikmal etmek istemişti. Ancak sistemli bir araştırmanın ürünü olmaktan ziyade, dağınık ders notları niteliği taşıyan bu eser, değerini korumakla beraber, ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır.

Düşünce derken elbette sadece felsefeyi değil, insan zihninin bütün faaliyetlerini kastediyorum. Bu mânâda, Türk düşünce tarihinin son derece zengin, câzip ve bâkir bir çalışma sahası olduğu söylenebilir. Ne yazık ki bu tarihin ana hatlarını belirleyen ve toplu bir fikir veren bir çalışma bugüne kadar yapılmış değil. Hiç şüphesiz, düşünce akımları, bu akımların belli başlı temsilcileri üzerine yapılan monografik çalışmaların yetersizliği ve temel metinlerin henüz sağlıklı bir biçimde neşredilmemiş olması bütünlüklü çalışmalar yapılmasını çok zorlaştırıyor. Yine de, bu konuda çalışacak olanlara bir yol haritası verecek bir düşünce tarihinin yazılması şarttır.

Şerif Mardin, Kemal Karpat, Süleyman Hayri Bolay, Mete Tunçay gibi hocaların; bir sonraki kuşaktan İsmail Kara, Şükrü Hanioglu, Ali Birinci, Süleyman Seyfi Öğün, Mümtaz'er Türköne, Naci Bostancı gibi akademisyenlerin İslâmcılık, Batıcılık ve Türkçülük gibi akımlar üzerinde yaptıkları çalışmalar ve ürettikleri düşünceler, bana sorarsanız, ciddi bir birikimin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İletişim Yayınları'nın bu birikimi kullanarak hazırlayıp yayımladığı Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce adlı dokuz ciltlik çalışma hiç şüphesiz 'siyasî düşünce' alanında büyük bir boşluğu dolduruyor. Bugüne kadar sekiz cildi yayımlanan ve değerlendirme niteliğinde bir ciltle tamamlanacak olan bu çalışmanın 'muhalles' ciltleri şu başlıkları taşıyor: "Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi", "Kemalizm", "Modernleşme ve Batıcılık", "Milliyetçilik", "Muhafazakârlık", "İslâmcılık", "Liberalizm", "Sol". Her cildi ayrı bir editör tarafından hazırlanan, farklı görüşlerden yüzlerce ilim adamı, araştırmacı ve yazarın katkıda bulunduğu bu önemli külliyata okuyucularımın dikkatini çekmek isterim.

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan ve bugüne kadar 32 cildi çıkan İslâm Ansiklopedisi'nin Türk düşünce tarihini ilgilendiren maddeleri de ciddi bir icmal niteliği taşımaktadır. Ansiklopedi hazırlıkları sırasında çok zengin bir kütüphane, arşiv ve dokümantasyon merkezi kuran TDV İslâm Araştırmaları Merkezi İSAM'ın bu birikimi akıllıca değerlendireceğini ve İslâm Ansiklopedisi tamamlanır tamamlanmaz ihtisas ansiklopedilerine yöneleceğini sanıyorum. Bence bu ansiklopedilerden biri Türk düşünce tarihine tahsis edilmelidir.

Yeri gelmişken önemli olduğunu düşündüğüm bir hususa değinmek istiyorum: İsimlerini zikrettiğim ve zikredemediğim araştırmacılardan bazıları, üzerinde çalıştıkları konuya dışarıdan bakarak objektif değerlendirmeler yapmak isteyen ilim adamlarıdır. Bazıları da ele aldıkları düşünce akımına bir muhalif olarak yaklaşır, yorumlarında bunu açıkça hissettirirler. Bazılarının da ilgilendikleri düşünce akımının içinden geldiklerini biliyorum. Üçüncü gruptakiler bir yandan araştırmalarıyla Türk düşünce tarihine katkıda bulunurken, bir yandan da benimsedikleri düşünceyi sorgulayarak yeniden üretilmesine yardımcı olmaktadır.

Mevcut akımlar içinde, kendi tarihlerini sorgulamada en isteksiz davrananların Türkçüler olduğunu söyleyebilirim. Türkçülük (ve milliyetçiliğin öteki türleri) bu yüzden Meşrutiyet yıllarındaki yaratıcılığını yitirmiş, kendini büyük ölçüde muhaliflerinin pençesine teslim etmiş görünüyor. Şöyle bir silkinip bu probleme ciddiyetle el atmalarında fayda görürüm.

Bugünü anlayabilmek ve geleceği inşa edebilmek için sağlıklı bir yol haritasına ihtiyacımız var, yani çok iyi yazılmış bir Türk Düşünce Tarihi'ne...

[DERKENAR] Süleyman Hayri Bey'den iki kitap

Türk düşünce tarihi üzerinde çalışan önemli isimlerden biri de, Hilmi Ziya Ülken'in talebelerinden olan Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay'dır. Hocanın, bu konuya Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşlerin Mücadelesi adlı lisans tezini yazarken başlayan ilgisinin zamanla Türk düşüncesini geçmişi ve bugünüyle kuşatacak kapsamlı bir düşünce tarihi yazma hayaline dönüştüğünü biliyorum. Şu sıralarda Çağdaş Türk Düşünürleri adlı üç ciltlik bir eser üzerinde çalıştığını ve sekiz ciltlik Türk Düşünce Tarihi projesinin bir hayli ilerlediğini Türk Düşüncesinde Gezintiler adlı yeni kitabının önsözünden öğrendim.

Süleyman Hayri Bey, Ankara'da Nobel Yayınevi tarafından yayımlanan Türk Düşüncesinde Gezintiler'de, çeşitli tarihlerde yazdığı makaleleri, ilmî toplantılarda sunduğu tebliğleri ve kendisiyle yapılmış röportajları bir araya getirmiş. Aynı yayınevi, geçen yıl da hocanın Felsefe Dünyasında Gezintiler adlı eserini yayımlamıştı. Çok zengin bir bilgi birikimini ve düşünce dünyasını yansıtan bu eserleri ilgilenen okuyucularıma tavsiye ediyorum.

<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=590778>